

MEMLEKETİMİZDE "GENEL SOSYOLOJİ" NİN KAPSAMI VE ÖĞRETİMİ ÜZERİNE

Mahmut TEZCAN (*)

Giriş

Bilindiği üzere 19. Asırda vücut bulan Sosyoloji bilimi doğduktan sonra birbirine zıt olan iki yöntemle karşılaştı. Fakat bu iki yöntemin de hareket noktaları aynıdır. İkisi de hasta olan Fransız toplumu'na bilim yoluyla çare bulmaya çalışıyordu. Kuruculardan Comte ve onun izleyicisi olan Durkheim istatistik, tarih ve etnoğrafya yöntemini; le Play ise deneysel yöntemlerden gözlem ve çözümlemeyi (tahlil) kapsayan monografiyi kullanmıştır. Bu iki okul Avrupa ve Amerika'ya yayıldıktan sonra Yirminci Yüzyılın başlarında da memleketimizde yer aldı. Bizde bu iki ekolün yayıcılarından biri olan Ziya Gökalp, Comte-Durkheim; Prens Sabahattin ise Le Play Okuluna mensuptur. (1).

İşte bu iki yöntemden Comte - Durkheim'in okulu memleketimizde uzun zaman etkisini göstermiştir. Öyle ki senelerden beri gerek lise-lerimizde ve gerekse üniversitelerimizde bu okul tutunmuş ve tedris edilmiştir. Lise Sosyoloji müfredat programları hâlâ bu ekolü devam ettirmektedir.

Fakat son yıllarda yeni kurulan ve eski üniversitelerimizde ise amprik, araştırmalara dayanan ve Anglo-Saksonların geliştirmiş oldukları deneysel sosyoloji anlayışı gelişmeye başlamıştır. Özellikle köy sosyolojisi, şehir sosyolojisi, nüfus sosyolojisi, siyaset sosyolojisi ve aile sosyolojisi sahalarında araştırmalara girişilmiştir. Fakülte Kürsüleri ve Enstitüleri faaliyetlerini araştırmalara yönelttikleri gibi, akademik

(*) Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Sosyolojisi Kürsüsü Asistanı.

(1) Türkiye Nasıl Kurtarılabilir? Prens Sabahattin. S. 6-7. Elif Yayınları: 17, Sosyologlar Dizisi: 1. İst. 1965.

karyer mensuplarının tezleri ve araştırmaları, lisans öğrencilerinin seminer ve tez çalışmaları da bu yöne kaymaktadır.

Memleketimizde “Genel Sosyoloji” veya “Sosyolojiye Giriş” derslerinin kapsamı çok değişiktir. Aynı dersin kapsamı, çeşitli fakültelerde çok farklıdır. İşte bu hususu saptamak için çeşitli fakültelerde okutulan konuların toplu bir halde sunulmasının müfredat programlarının hazırlanmasında ve programların yeniden gözden geçirilmesinde faydalı olacağını düşündük. Faydalanılan kaynaklar dipnotlarında ayrıca gösterilmiştir.

Önce Lise programlarını gözden geçirelim.

- I -

Liselerimizde Genel Sosyoloji

Liselerimizde Comte - Durkheim okulu tutunmuştur. Son sınıflarda yer alan “Genel Sosyoloji” dersinin kapsamı 1924’den beri hiç değişmeden aynen kalmıştır. Ders kitabı olarak kabul edilenlerin çoğu aynı konuları işlemişlerdir (2).

Özellikle şu konular ele alınmaktadır.

- I- Cemiyet Olayları. Sosyolojinin konusu, diğer bilimlerle ilişkisi, Sosyoloji biliminin faydaları.
- II- Sosyolojinin Bölümleri.
- III- İlkel Toplumlar ve Özellikleri.
- IV- Toprağa Yerleşmiş Toplumların Evrimi. Aşiret, Aşiret Birlikleri, Site, İmparatorluk, Türk İlhanlık ve Hakanlıkları, Derebeylik.
- V- İlerlemiş Toplumlar: Millet ve Özellikleri; Milliyetçilik.
- VI- Devlet.
- VII- Din Hayatı.
- VIII- Aile Yapısı.
- IX- Ahlâk ve Hukuk
- X- Teknik ve Ekonomi.
- XI- Medeniyet ve Kültür.
- XII- Değer Yargısı.

(2) Sosyoloji: Hatemi Senih Sarp. Yeni Lise Kitapları. Bahar Matb. İst. 1967. S. 155 v.d.

İkinci bir kitapta (3) farklı olarak Sosyolojide Yöntem (Gözlem, Karşılaştırma, Açıklama) ve Bilgi Sosyolojisi (İlimlerin Kaynağı, Frazer Teorisi) bölümlerini görmekteyiz.

Yine ders kitabı olarak kabul edilen diğer bir kitapta da (4) aynı konular işlenmiştir. Burada farklı olarak "Devlet" bölümünde Liberalizm, Sosyalizm, Faşizm, Komünizm gibi ekonomik sistemlere ve siyasî rejimlere de yer verilmiştir.

Yukarıdaki programı gözden geçirdiğimiz zaman sosyolojinin konusu, diğer bilimlerle ilişkisi, yöntemi ve bölümlerinden başka sosyolojinin bazı dalları (5) Durkheim Okulu yönünden kısaca ele alınmıştır.

"İlkel Toplumlar" bahsi ise bugün sosyolojiden ayrılarak ayrı bir inceleme sahası olan "Sosyal Antropoloji" veya "Kültürel Antropoloji" ye geçmiştir.

Felsefî niteliği ağır basan bu müfredat programı günümüzün deneysel sosyoloji anlayışına ayak uyduramamış ve cazip olmayan bir öğretimle senelerce devam etmiş ve etmektedir. Konular Sosyolojinin temel kavramlarına değinilmeden sathî bir şekilde ele alınmıştır. Bu bakımdan lise sosyoloji programlarının yeniden gözden geçirilmesi, deneysel sosyolojiye de yer verilmesi, toplumsal yapı, toplumsal süreç, toplumsal değişme, toplumsal normlar, toplumsal tabakalaşma gibi modern sosyolojik kavramlara değinilmesi lâzımdır.

Öğretmen okullarında da aynı müfredat ve nazari usul uygulanmaktadır.

- II -

Üniversitelerimizde "Genel Sosyoloji"

Üniversitelerimizin çeşitli fakültelerinde okutulan genel sosyoloji derslerinin müfredat programları birbirini tutmamakta ve bir yeknesaklık görülmemektedir. Her profesör veya doçent benimsediği, yetişmiş olduğu ekole göre derslerini vermektedir. Farklı konuları ele almaktadırlar. Fakat şunu derhal belirtmek gerekir ki geleneksel sosyoloji anlayışımız geniş ölçüde değişmiş olup eski sınırlı, dar çerçe-

(3) Sosyoloji: Osman Pazarlı. İst. 1952. Remzi Kitabevi, S. 17-22, 151-152.

(4) Sosyoloji: Nurettin Topçu. İst. 1968. Yayıncılık Matb. S. 62-72.

(5) "Bazı dalları" diyoruz. Çünkü diğer dallar ele alınmamıştır. Örneğin Eğitim Sosyolojisi, Nüfus Sosyolojisi, Endüstri Sosyolojisi, Köy Sosyolojisi, Şehir Sosyolojisi, Suçluluk Sosyolojisi gibi konular işlenmemiştir.

veden kurtulmaya çalışarak amprik araştırmalara yönelmiş ve deneysel sosyoloji anlayışı memleketimizde geniş ölçüde benimsemiştir.

Çeşitli Fakültelerin programlarını gözden geçirdiğimizde bu hususu açık olarak görebiliriz.

GENEL SOSYOLOJİYE YER AYIRAN AKADEMİ VE FAKÜLTELER

A- Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Birinci sınıfta "Genel Sosyoloji" derslerinde yer alan başlıca konular şunlardır ⁽⁶⁾.

I- Giriş.

1. Toplum Yaşayışı ve Toplumbilim.
2. Toplumbilimin Konusu ve Toplum biliminin Çalışma Alanları.
3. Toplumbilimin Diğer Toplumsal İlimlerle İlişkisi.
4. Doğuşu, Geliřmesi.
5. Kuramsal ve Deneysel Toplumbilim.
6. Uygulamalı Toplumbilim.

II- Toplumbilimde Yöntem.

1. Âmiyane, Amprik ve Deneysel Bilgi.
2. Bilimsel Bir Araştırmanın Yürütülmesinde Başlıca Ařamalar.
3. Araştırma ve İnceleme Teknikleri.
  - a) Tarihî ve Tasvirî İncelemeler.
  - b) Monografi.
  - c) Yerinde Yapılan İncelemeler.
  - d) Toplumsal İstatistik.
  - e) Gözlem ve Görüřme.

III- Toplum Yaşayışını şartlandırıcı Etkenler.

1. Çevre Kavramı ve Önemi.
2. Çevrelerin Tasnifi.
  - a) Fizik Çevre.
  - b) Biyolojik Çevre.
  - c) Toplumsal veya Kültürel Çevre.

⁽⁶⁾ Toplumbilim. Prof. Dr. İbrahim Yasa. Ank. Üni. Siy. Bilg. Fak. Yay. (Çoğaltma) Ank. 1967. 244 S.

IV- Sosyal İlişkiler.

1. Tek Başına Birey, Toplum içinde Davranışlarıyla Birey.
2. İnsanları Harekete Getiren Ana Dürtüler.
3. Temel İhtiyaçlar, Olumlu ve Olumsuz Değerler.
4. Başlıca İlişkiler (Yarışma, Çatışma, Uyuşma, Yardımlaşma, Özümleme).

V- İnsan Toplulukları ve Toplumsal Örgütlenmenin Niteliği.

1. Toplulukların Yapı ve Görevleri.
2. Yapı, Görev Bağlantısı.
3. Toplulukların Tasnifi.
4. Toplulukların Zaman İçinde ve Yeryüzünde Toplumsal ve Ekonomik Bakımlardan Gelişmeleri.

VI- Toplumsal Sınıflar.

1. Sınıf Kavramı.
2. Sınıfların Tasnifi.
3. Sınıfların Ortaklaşa Özellikleri.
4. Sınıf Bilinci.
5. Sınıf Çatışması.

VII- Toplumsal Kurumlar ve Toplumsal Denetim (Kontrol).

1. Kurum ve Toplumsal Denetim Kavramları.
2. Bir Kurum Olarak Aile.
  - a) Çağdaş Türk Ailesi.
  - b) Köy, Şehir ve Gecekondu Aileleri.
  - c) Ailede Gelişme ve Çözülme Eğilimi, Türk Ailesinin Sorunları.
  - d) Aile ve Akrabalık.
3. Diğer Toplumsal Denetim Kurumları (Gelenek-Görenekler, Eğitim-Öğretim, Din, İlim, Sanat, Siyasal Partiler, Kanunlar, Kamu Oyu, Propaganda).

VIII- Toplumsal Hareketlilik.

1. Toplumsal Hareketlilik Kavramı.
2. Düşey ve Yatay Hareketlilik.
3. İç ve Dış Nüfus Hareketleri ve Sorunları.

IX- Toplumsal Değişme.

1. Kavramın Niteliği.
2. Çeşitli (Evrimsel-Devrim).

3. Toplumsal Değişmede Maddî ve Manevî Öğeler Uyuşmazlığı. (Kültürel Gecikme).
4. Teknolojik ve Toplumsal Değişme.
5. Değişmeyi Engelleyen ve Kolaylaştıran Engeller.

X- Toplumsal Çözülme.

1. Çözülme Göstergeleri.
2. Çözülme ve Toplumsal-Ekonomik Sorunlar.
3. Toplumsal Plânlama.

Ayrıca;

1. Toplumsal Hayatın Ana Şekilleri, (?). (Topluluk "Cemaat", Menfaat Birlikleri, Hâkimiyet, Zümre Toplumu, Sınıf Toplumu).
2. Köy-Şehir toplumu kavramları⁽⁸⁾ ve örnek olarak bu sahada yapılmış bazı köy araştırmaları⁽⁹⁾,⁽¹⁰⁾ (köy monografileri).
3. Aile Sosyolojisine ait bazı araştırmalar⁽¹¹⁾,⁽¹²⁾ (Köy, Ailesi, Gecekondu Ailesi, Aşiret Toplulukları Ailesi).

okutulmaktadır.

Yukarki müfredat programında geçen konuların bazılarını kısaca temas edilmektedir. Çünkü Fakültenin ders programında o konuları ayrıca ele alan dersler vardır. Örneğin toplumsal denetim kurumları olarak geçen "Siyasal Partiler", "Kamu Oyu", "Propaganda", Siyasal Davranış ve Siyasi İlimlere Giriş Derslerinde işlenmekte, şehir sosyolojisini ilgilendiren konular kısmen "Şehircilik" derslerinde, Nüfus hareketleri, "Nüfus ve Yerleşme Coğrafyası" derslerinde ve "Sosyolojide Yöntem" bahisleri de "Sosyal Bilimler Metodolojisi" derslerinde ele alınmaktadır.

(?) Sosyolojiye Giriş: (Hans Freyer. Çev. Dr. Nermin Abadan) Ank. Üniv. Siy. Bilg. Fak. Yay. No. 233-215, 3. Bs. Ank. 1967 Sevinç Matb. Sh. 97 v.d.

(8) A.g.e. Sh. 173 v.d.

(9) Hasanoğlan Köyü: Dr. İbrahim Yasa. TODAİE Yay. Ank. 1955. 290 S.

(10) Sindel Köyü: Dr. İbrahim Yasa. TODAİE Yay. Köy Etütleri: 2. Balkanoğlu Ltd. Şti. Ank. 1960. 144 S.

(11) A.g. Ders Notları. Sh. 214 v.d.

(12) Ankara'da Gecekondu Aileleri: Prof. Dr. İbrahim Yasa. S.S.Y. Bak. Sosy. Hizm. Gnl. Md. Yay. Sayı: 46. Akın Matb. Ank. 1966 306. S.

Görüldüğü üzere sosyolojideki temel kavramların çoğunluğu ele alınmaktadır. Ayrıca bazı özel sosyoloji dalları üzerinde (köy sosyolojisi, aile sosyolojisi) özellikle durulmaktadır.

Avrupa ve Anglo - Sakson sosyolojisi telif edilmeye çalışılmakla beraber tadrise Anglo - Sakson deneysel sosyolojisi anlayışı hâkimdir.

Sosyal Hizmetler Akademisinde de aynı program takip edilmektedir.

B- Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Birinci sınıfta "Sosyolojiye Giriş" derslerinde şu konular okutulmaktadır. (13).

- I- İçtimaî Düşünüşün Gelişme Merhaleleri.
- II- Sosyoloji Münferit ve Müstakil Bir İlim oluyor.
- III- İnsan İçtimaî Varlıktır.
- IV- İçtimaî Yapı (Sosyal Strüktür) Tipleri.
  1. Otorite ve İtaat.
  2. İçtimaî Normlar.
- V- İçtimaî Hareketlilik Hali.
  1. Dikey Hareketlilik.
  2. Yatay Hareketlilik.
  3. Cemiyet ve Kültür Hayatı Alanındaki Değişmeler.
  4. Teknik ve Ekonomik Teşkilâtta Değişmeler.
  5. İçtimaî Anlaşmazlıklar ve Rekabet.
- VI- Zümreleşme Hadisesi ve Zümre.
  1. Kitle
  2. Tabaka ve Sınıf.
  3. Aile.
  4. Modern İçtimaî Nizamın Tesiri Altında Aile Meselesi.
  5. Halk ve Millet.
  6. Halk Topluluğu.

(13) Günün Sosyolojisine Giriş: Prof. Dr. Tahir Çağatay. Ank. Üniv. Dil ve Tarih-Coğr. Fak. Yay. No. 136. İkinci Baskı. Ank. 1968. Ayyıldız Matb. 283 S.

7. Devlet.
8. Siyasî Partiler.
9. Dinî Cemaatler.
10. İktisadî Motifli Zümreler.
11. Dernekler.
12. İskân Zümreleri.
  - Köy
  - Şehir
  - Büyük Şehrin İctimaî ve Harsî Problemleri.
  - Şehir ve Köy Münasebetleri.

VII- Müesseseler.

1. Eğitim ve Öğretim.
Eğitim ve Öğretimde Yenilik İctimaî Zarurettir.
2. Efkâr-ı Umûmiye.
Efkâr-ı Umûmiye Araçları Meselesi.
3. Basının İctimaî Önemi.
4. Film ve Sinemanın İctimaî Önemi.
5. Radyo - Televizyonun İctimaî Önemi.

Tedrise daha ziyade Alman sosyoloji ekolü hâkimdir. Bununla beraber yukarda görüldüğü üzere günümüzde çok işlenen modern amprik sosyolojik konulara geniş ölçüde yer verilmiştir. Örneğin, "İctimaî Hareketlilik", "Zümreleşme" ve "Müesseseler" bahislerindeki konular bu niteliktedir.

C- Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi

"Genel Sosyoloji" veya "Sosyolojiye Giriş" derslerinde herşeyden önce sosyolojinin "temel kavramları" üzerinde durulması şarttır. İnsanlar arası sosyal ilişkiler sonucu bir takım kavramlar doğmuştur. Bu kavramların bazılarının çeşitli sosyologlarca farklı anlamlarda kullanılmasına karşılık çoğunluğu üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Bu kavramlar bilindikten sonradır ki özel sosyoloji dallarına geçilebilir. Derslerde, hem Anglo - Sakson ve hem de Avrupa sosyoloji ekollerince ele alınan sadece bu kavramlar üzerinde durulmakta, yabancı ve yerli örneklerle açıklanarak tarifleri, fonksiyonları, sınıflandırılmaları, çeşitleri ve özellikleri izah edilmektedir. Kavramlara girmeden önce ise giriş bölümünde sosyoloji bilimi tanıtılmaktadır (14).

(14) Genel Sosyoloji (Ders Notları): Prof. Dr. Hâmede Topçuoğlu. 1967-68 Ders yılı. Ank. Üniv. Eğitim Fak. Yay. (Çoğaltma) 145 S.

Müfredat programı aşağıda gösterilmiştir.

GİRİŞ: Sosyolojinin konusu, tanımı, bölümleri, gayesi, özellikleri, diğer toplumsal bilimlerle ilişkisi.

I- Birey ve Toplum

1. Sosyal Şahıs Kavramı ve Sosyalleşme Vetiyesi.
2. Sosyal Statü.
3. Sosyal Kategoriler.
4. Sosyal Yığınlar (Social Aggregates).
5. Sosyal Guruplar.
6. Cemiyet.

II- Toplumsal Modeller (Patterns) ve Kültür.

1. Sosyal Davranış Örnekleri (Dış Davranış Modelleri, Kavramsal Davranış Modelleri).
2. Sosyal Roller.
3. Sosyal Süreçler.
4. Sosyal Müesseseler.
5. Kültür.

III- Kültür ve Toplum.

1. Değerler.
2. Sosyal Hareketlilik (Mobilité).
3. Sosyal Değişme.
4. Sosyal Kontrol.
5. Sapma (Deviation).
6. Sosyo - kültürel Bütünlenme (Social Integration).

D- Hacettepe Üniversitesi

Sosyoloji Bölümünde birinci sınıfta 2 sömestirlik bir "Sosyolojiye Giriş" ve ikinci sınıfta 2 sömestirlik "Genel Sosyoloji" dersleri vardır. Yukarıda çeşitli fakültelerde gördüğümüz konulardan bazıları dört sömestirlik bir programa dağıtılmıştır.

Birinci sınıftaki iki sömestirlik Sosyolojiye Giriş derslerinin kapsamı şöyledir.

Birinci Sömestir :

1. Sosyolojik Düşüncelerin Tarihi (Sosyal Felsefe).

2. Bilim Olarak Sosyolojinin Doğuşu.
3. Sosyolojinin Bağımsızlığı.
4. Sosyolojinin Konusu, Tanımı ve Önemi.
5. Sosyolojinin Metodolojik Açıdan Diğer Bilimlerle İlişkisi.
6. Sosyal Olguların Tabiatı.
7. Sosyal Olguların ve İlgili Sosyolojik Mefhumların Açıklanması.

İkinci Sömestir :

1. Sosyal (toplumsal) Tiplerin Açıklanması.
2. Sosyal Hareketlilik ve Zümre Hareketleri.
3. Sosyabilite.
4. Sosyalizasyon.

İkinci sınıftaki iki sömestirlik Genel Sosyoloji derslerinin kapsamı.

Birinci Sömestir :

1. Aile, Soy (Akrabalık Gurupları).
2. Sınıf, Tabaka, Kast.
3. Cemaat, Cemiyet.
4. Sosyal Müesseseler.

İkinci Sömestir :

1. Sosyal Yapı.
2. Sosyal Değişme.
3. Sosyal Kontrol.

E- İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

1967-1968 ders yılında Prof. Dr. N. Şazi Kösemihal, özellikle sosyolojinin metodolojisi üzerinde durmakta, bu konuda ilkin Avrupa-sosyolojisinde kullanılan yöntemlerden, sonra da 1. Dünya Savaşından sonra Amerika Birleşik Devletlerinde beliren deneysel akımın ortaya koyduğu çeşitli yöntem ve tekniklerden ve bunların nasıl tatbik edildiklerinden bahsetmektedir.

İkinci olarak Avrupa ve Amerikan sosyolojilerinin karşılaştırılması yapılmaktadır.

Derslerin konuları her yıl değişmektedir.

F- İstanbul İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi

Burada okutulan genel sosyolojide Anglo - Sakson sosyolojisindeki konular ele alınmakta, bazı temel kavramlar üzerinde durulmaktadır. Temel kavramlarla birlikte ayrıca sosyolojinin özel dallarından çoğu kısaca ele alınıp bu dalların kavramları izah edilmektedir.

Neşredilen eserde şu konuları görmek mümkündür ⁽¹⁵⁾.

- I- Kültür ilimleri ve sosyoloji, sosyoloji ve benzer ilim dalları, sosyolojinin niteliği, yöntemi, tarihçesi, bazı kavramların özeti (toplumsal grup, toplumsal kurum, toplumsal ilişki, toplumsal işbölümü).
- II- Birey ve Toplum. (Zooloji yönünden insan, birey ve muhite uyuma, insan ve veraset, nüfus, fert davranışı).
- III- Kültür ve Sosyalleşme.
- IV- Yapı ve Fonksiyon, (Sosyal sistemler, sosyal sistemlerin yapıları ile ilgili meseler, sosyal sistemler ve Fonksiyonel analiz.)
- V- Toplumsal Gruplar (grup, yığın, kategori, ilkel gruplar, aile, cemaat, menfaat birlikleri, ekonomik birlikler), geçici, tesadüfî guruplar, tüm toplum).
- VI- Toplumsal Normlar, Sapma ve Toplumsal Denetim "Sosyal Kontrol" (Din, ahlâk, hukuk, örf-adet ve moda kuralları).
- VII- Toplumsal Tabakalaşma (sosyal tabakalaşma, sosyal sınıflar).
- VIII- Ekonomik Sosyoloji (Ekonomik müesseseler ve işbölümü, ekonomik faaliyetler, saikleri, endüstri sosyolojisi).
- IX- Siyaset Sosyolojisi, (Devlet, Hükümet, İktidar, Demokrasi).
- X- Toplumsal Değişme.

G. Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Tedrisde tamamen Anglo-Sakson sosyolojisi ele alınmaktadır. Yalnız burada bir hususu belirtmek gerekir. Gerek Amerikan Üniversitelerinde ve gerekse O. D. T. Ü. de "Sosyolojiye Giriş" veya "Genel

⁽¹⁵⁾ Sosyoloji Dersleri: Ord. Prof. Dr. Sulhi, Dönmezer, Sulhi Garan Matb. İst. 1966 218 Sh.

Sosyoloji” derslerinde temel kavramlar verilmekle birlikte sosyolojinin özel dallarına ayrıntıları ile girilmektedir. Yani dersler adeta sosyolojinin bütün özel dallarının bir tanıtılması oluyor. Ve temel kavramların iyice öğrenilmesine mânî oluyor. Bu durum, Amerika’daki “Genel Sosyoloji” yahut “Aslı Sosyoloji”nin toplumların üniversal ve aslı fenomeni ile meşgul olma gibi yerleşmiş geleneğine aykırıdır. (16)

1967–1968 Genel kataloğunda “Sosyolojiye Giriş” dersinin kapsamı aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

Sosyolojinin temel prensipleri, kavramları ve teorilerine giriş; toplumsal yapı, kültürel oluşum ve kültürel modeller Analizi; kişi ve toplum ilişkileri; sosyolojik prensiplerin uygulanışı ve sosyolojik araştırma izahları (17). Bu çerçeveye uygun olarak birkaç sene önce okutulan bir kitabın kapsamına bir göz atacak olursak yukarıda belirttiğimiz hususları gözleyebiliriz (18).

1. Kısım: 1. Giriş

2. Toplumsal Organizasyon,
3. Kültür,
4. Sosyalleşme,
5. Aslı Gruplar,
6. Toplumsal tabakalaşma,
7. Dernekler (Gönüllü Kuruluşlar)
8. Kollektif Davranış
9. Nüfus ve Ekoloji.

2. Kısım: Özel Sahaların Analizi,

1. Aile,
2. Din,
3. Eğitim,
4. Azınlıklar,
5. Suç ve çocuk Suçluluğu,

(16) Nephin Atav: “Amerikan Sosyolojisinde Görülen Temayüller”. Siy. Bilg. Fak. Derg., Cilt 2, No. 2.

(17) Middle East Technical University General Catalog, 1967–1968 Ank. Page: 136.

(18) Sociology: Broom and Selznick, Newyork, 1963.

3. Kısım,

1. Şehir Sosyolojisi,
2. Endüstriyel Sosyoloji,
3. Siyaset Sosyolojisi,

1966-67 ders yılından itibaren okutulmakta olan eser de aynı niteliktedir ⁽¹⁹⁾ Bu eserde şu konular var.

Sosyolojik görüş ve problemler. sosyolojik teori ve izahların esası, grup davranışı, kültürel normlar, toplumsal yapı, sosyalleşme, kütle haberleşmesi, kolektif davranış, gönüllü kuruluşlar, tabakalaşma, nüfus sosyolojisi ve ekoloji toplumsal kurumlar (Aile, din, eğitim, ekonomi ve siyaset), toplumsal sapma, toplumsal değişme, sosyoloji ve toplumsal siyaset.

ÖZEL SOSYOLOJİ DALLARI İÇİNDE "GENEL SOSYOLOJİ"YE YER AYIRAN FAKÜLTELER

1. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde "Hukuk Sosyolojisi" Öğretimi:

Fakültede ayrıca bir "Sosyoloji" dersi olmadığı için ve liselerden gelen öğrencinin, doğrudan doğruya Hukuk Sosyolojisini takip etmekte güçlük çekeceği düşüncesiyle "Hukuk Sosyolojisi" müfredatının başında "Genel Sosyoloji" ile ilgili aşağıdaki konulara yer verilmektedir: ⁽²⁰⁾

- A- Sosyal Normlar ve Sosyal Gerçeklik Münasebeti.
- B- Nazarî ve Tatbikî Sosyoloji Ayırımı.
- C- Tatbikî Sosyoloji Mümkün Müdür? (Tartışma).
  1. Sosyoloji ve Sosyal İslahatçılık.
  2. Sosyolojide "Bütün"ün Tetkiki Zarureti.
  3. Görüş İhtilâfları.
  4. Cemiyetin Değişme ve Düzenlenmeye Mukavemeti.
- D- Tatbikî Sosyolojinin meseleleri.
  1. Sosyal Bozulma ve Sosyal Düzensizlik.
  2. Sosyal Problemler.

⁽¹⁹⁾ Sociology: G.A.Lundberg, C.C. Schrag, Otto N. Larsen. Harper and Row Publishers, Newyork.

⁽²⁰⁾ Hukuk Sosyolojisi Dersleri: Prof. Dr. Hâmid Topçuoğlu. Ank. Üniv. Hukuk Fak. Yay. No. 174. Ajans Türk Matb., Ank. 1963. 634 Sh.

- a) Problemin Kabulü.
- b) Hâl İmkânının Kabulü.
- c) Hâl Suretinin Seçimi.

3. Sosyal Plânlama.

- a) Sosyal Plânlama Fikrine Yapılan İtirazlar.
- b) Plânlamanın Unsurları.
- c) Gaye Meselesi.
- d) Bilgi Meselesi.
- e) Tahakkuk Vasıtası Meselesi.

E- Sosyolojik Metodun Prensipleri:

1. Sosyolojiye Müsbet İlim Metod ve Prensiplerinin Uygulanması.
2. Manevî İlimler Cereyanının ve Bundan Mülhem "Anlayış Sosyolojisi"nin Metodu.
3. Farklı Metodlardan İstifade.

F- Yukardaki genel açıklamalardan başka, Hukuk Sosyolojisi problemlerine tarih boyunca ışık tutmuş olan belli başlı sosyologların ana fikirleri, tavsiye ve tatbik ettikleri metodları, kısaca "Genel Sosyoloji"ye olan katkılarına da yer verilmektedir. Böylece bu şahsiyetlerin "Hukuk" hakkındaki görüşleri ile, genel olarak Toplum hakkındaki görüşleri arasındaki bağlantı etraflı bir şekilde belirtilmektedir: örnek olarak: *Saint-Simon, A. Comte, Spencer, Gumpłowicz, Ratzenhofer, Vacca-ro, Tarde, Lester Ward, W. G. Sumner, E.A. Ross, E. Durkheim, Max Weber, Timacheff, ve G. Gurvitch* üzerinde genel sistemleri bakımından da durulmaktadır.

(Burada spesifik "Hukuk Sosyolojisi" müfredatı ele alınmamıştır.)

2. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde "Din Sosyolojisi" Öğretimi:

Hukuk Fakültesinde olduğu gibi, burada da ayrı bir "Genel Sosyoloji" dersi olmadığından "Din Sosyolojisi" dersleri içersinde genel sosyolojiye yer verilmektedir. Tedrise daha ziyade Avrupa sosyolojisi özellikle Alman sosyolojisi konuları hakimdir.

Aşağıdaki genel sosyoloji konuları ele alınmaktadır ⁽²¹⁾, ⁽²²⁾.

⁽²¹⁾ Genel Sosyoloji Üzerinde Bir Deneme: Dr. Mehmet Taplamacıoğlu. Ank. Üniv. Basımevi, Ank. 1961. 88 Sh.

⁽²²⁾ Din Sosyolojisi (Giriş): Prof. Dr. Mehmet Taplamacıoğlu. Ank. Üniv. Basımevi Ank. 1968. 162 Sh. Ank. Üniv. İlahiyat Fak. Yay. LXXIX.

I- Sosyoloji.

1. Sosyolojinin Ana Kavramları.
  - a) Sosyolojinin Tanımı.
  - b) Sosyolojinin Bölümleri.
  - c) Sosyolojinin Sınırları.
  - d) Sosyolojinin Adlandırılması.
2. Toplumsal Olgular.
  - a) Toplumun Ana Kavramı.
  - b) Toplumsal Olguların Ana Kavramı.
  - c) Toplumsal Olguların Yaptırımı.
3. Toplumsal Olguların Bölümleri.
  - a) Beşerî Guruplar.
  - b) Beşerî Davranışlar.
4. Sosyolojik Görüş.
5. Sosyolojik Araştırmaların Temel Kuralları.

II- Metot.

1. Vasıflama.
2. Karşılaştırma.
3. Açıklama.
4. Sosyolojik Açıklama ve Sonuçları.

III- Tarihçe.

1. Hazırlık Devri.
2. Kuruluş Devri.

Ayrıca Din sosyolojisine girerken genel sosyolojinin şu konularına temas edilmektedir ⁽²³⁾.

1. Sosyoloji Nedir?
  - a) Sosyoloji Özel Konusu Olan Bir Bilimdir.
  - b) Sosyoloji Bir Yapı ve Olgu Bilimidir.
  - c) Sosyoloji Normatif Olmayan Bir Olaylar Bilimidir.
  - d) Sosyoloji Ampirik Bir Bilimdir.
2. Toplumsal Yapı.
  - a) Cemaat.
  - b) Menfaat Cemiyeti.
  - c) Egemenlik Cemiyeti.

⁽²³⁾ Din Sosyolojisi: Prof. Dr. Mehmet Taplamacıoğlu. Ank. Üniv. İlahiyat Fak. Yay. XLVII. Ank. Üniv. Basımevi, Ank. 1963. 223 Sh.

d) Zümre Cemiyeti.

e) Sınıf Cemiyeti.

3. Toplumsal Hareketlilik.

a) Yatay Hareketlilik.

b) Dikey Hareketlilik.

**3. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde “Ekonomik Sosyoloji”
Öğretimi:**

Fakültede ayrı bir genel sosyoloji dersi yoktur. 1968-69 senesinde “Genel Sosyoloji” dersi okutulacaktır. İkinci sınıfta yer alan İktisat Sosyolojisi Derslerinde bazı yıl Sosyalizm, bazı yıl Kooperatifçilik ve Az Gelişmiş Ülkeler Sosyolojisi okutulmaktadır. Ayrıca son sınıfta “Metodoloji” ve “Malî Sosyoloji” okutulmaktadır.

- III -

SONUÇ

Yukardaki müfredat programları gözden geçirildiğinde bazı fakültelerde Avrupa sosyolojisinin, bazılarında Anglo - Sakson sosyolojisinin etkisi görülmektedir. Bazıları ise telifci bir yolla iki sistemi birleştirmiştir. Böylece “Genel Sosyoloji” derslerinin kapsamında iki yöntem karşımıza çıkıyor. Birincisi, Avrupanın teorik ve Anglo-Saksonların amprik sosyolojisini birleştirip sadece temel kavramlara ağırlık veren bir yoldur. Bu yol, sosyolojinin diğer özel dallarını da müfredatında bulunduran fakülteler için ideal bir yol olabilir. Çünkü özel dallar diğer sınıflarda ayrıca ele alınacaktır. O halde programlarında özel sosyolojiye yer verip ayrıca genel sosyoloji dersleri bulunan fakülteler bu derslerde neler okutulmalıdırlar? Kanaatımızca önce bir *Giriş* sonra da *Temel Kavramlar* üzerinde durulabilir. Giriş bölümünde sosyolojinin konusu, tanımı, bölümleri, özellikleri, kısa bir tarihçesi, yöntemi, kuramsal ve deneysel sosyoloji ayırımı ve Avrupa-Amerikan sosyoloji anlayışı karşılaştırılması ele alınabilir.

Temel kavramlardan da, sosyal şahıs, sosyal statü, sosyal gurup, değerler, kültür, müesseseler, sosyal kontrol, sosyal hareketlilik, sosyal sınıf, sosyal yapı, sosyal değişme, sosyal olgular, sosyal çözülme üzerinde durulabilir.

İkinci bir yol ise şudur: Müfredat programlarında ayrıca özel sosyoloji dallarını ihtiva etmeyen fakülteler, sadece bir sosyoloji dersinde sosyolojinin mahiyetinin belirtilmesinden yani *Giriş* kısmından sonra sosyolojinin özel dallarının bir sentezi ve her dalın kısaca açıklanması şeklinde bir müfredat programı takip edebilirler.